

EGY BURJÁT FANYOMAT HELYESÍRÁSA ÉS TANULSÁGAI

Kempf Béla

Szegedi Tudományegyetem, Altajisztikai Tanszék

Arról, hogy egy mongol nép írást használ, már a IV–V. század idején is tudósítanak a kínai évkönyvek, azonban kézzelfogható mongol írástörténeti emlékek csak a 907–1125 között Kínában uralkodó, mongol eredetű, közelebről kitaj Liao dinasztia idejéből maradtak fenn. Nekik két írásrendszerük is volt egy úgynevezett kis és egy nagy kitaj írás, melyek kínai ihletésűek, de belső keletkezésűek. A nagy kitaj írás a mai napig teljességgel megfejtetlen, s a kis kitaj írásból is csak körülbelül 400 jelet sikerült beazonosítani. A kitaj dinasztia lehanyatlása után nem sokkal a kitaj írás is eltűnt, bár az őket felváltó tunguz dzsürcsi dinasztia egy ideig még használatban tartotta, legalábbis addig, amíg maguk is nem alkottak maguknak saját írásrendszert.

Mongol nyelvű emlékek újra csak a XIII. századtól jelennek meg, ez már Dzsingisz kán kora, akinek nagy szerepe volt abban, hogy a mongolok között bevezetésre került az úgynevezett ujgur-mongol írás. Ez a tett tulajdonképpen politikai cselekedet volt, hiszen Dzsingisz átlátva az írás hatalmát, birodalma megszilárdításának érdekében írástudókat gyűjt maga köré, akik közül többen név szerint is ismertek, mint pl. Tata Tonga a najmanok pecsétőre, aki miután a mongolok megverik a najmanokat Dzsingisz mellé szegődik, magával hozva a najman uralkodó pecsétjét, melyet egy ideig Dzsingisz parancsainak hitelesítő eszközül használ.

Ezt az írást aztán a mongolság nyolc évszázadon át használta, néhány csoportjuk pedig Belső-Mongóliában ma is használja, annak ellenére, hogy sokszor császári parancs tiltotta használatát. Hosszú ideig a Kínát 1644–1911 között uraló mandzsú dinasztia is ezt a mongol írást használta saját nyelvére, majd diakritikus jelek bevezetésével hozzáigazították a mandzsú nyelv igényeihez.

Maga az írásrendszer, amint neve is mutatja a török nyelvű ujguroktól került a mongolokhoz, s végső fokon az arameus írás leszármazottja.

- (1) Az ujgur mongol írás kialakulása és elterjedése:
arameus → *szogd* → *ujgur* → *mongol* → *mandzsú*

Jellemzői, hogy betűírás, függőleges sorait balról jobbra vezeti. Az egy szóhoz tartozó betűket általában egy betűfüzérre fűzi, ez alól a

könnyebb olvashatóság kedvéért kivétel néhány végződés illetve szóvégi magánhangzó. A betűknek általában három helyzeti allográfjuk van: szókezdő, szóbelseji és szóvégi, kivéve a magánhangzókat, melyeknek önálló alakjuk is létezik. Az ábécé betűinek száma jóval kevesebb mint amennyit a mongol fonéma-állomány megkíván, ezért néhány esetben diakritikus jel segíti az olvasást, a magánhangzók esetében pedig betűkapcsolatok.

További nehézséget jelent, hogy az ujuguroktól való átvételkor, átvették azok helyesírását is, így kétértelműségek jelentek meg, pl. a szókezdő T betűnek az ujugurban csak [t] olvasata lehet, míg a mongolban [t] és [d]; a szóeleji I betű értéke a török ujugurban csak [y] lehet, míg a mongolban [y] és [ɔ].

Éppen ezek az olvasati nehézségek vezettek aztán oda, hogy időről időre próbálták megreformálni a mongol írást. A mongol írástörténetben lezajlott reformokat osztályozni is lehet az alapján, hogy milyen tényező játszott a főszerepet a változtatásban. Így meg kell különböztetni úgynevezett nem lingvisztikus tényezőket, mint például politikai, vallási vagy gazdasági okokat, illetve lingvisztikus tényezőket, melyek esetén az a cél, hogy a reform utáni írás hívebben tükrözze a nyelv hangállományát. Az első csoportba kell tehát sorolni például a cirill írás 1945-ös bevezetését Mongóliában, de sokkal korábbi is említhetőek esetek, például 1269-ben az egész Kínát meghódító mongol uralkodó, Kubiláj kán, a négyszögletes vagy 'phags-pa írást vezeti be, mellyel Kubiláj amellet, hogy bevezetett egy olyan írást, mellyel a Mongol Birodalom összes nyelvét le lehetett írni, feltehetően az erős kínai illetve ujugur kulturális hatást igyekezett kivédeni.

A mongol írásreformok másik csoportjába kerülnek azok az esetek, amikor a cél nem egy új írásrendszer bevezetése volt, hanem a nyelvjárások felett álló ujugur-mongol írás közelítése a beszélt nyelvekhez, illetve olvasati többértelműségeinek kiküszöbölése. Ilyen kísérlet volt a XVII. században élt ojrát főpap Ogtorġu-yin Dalai által megalkotott ojrát világos írás vagy todorxoi üzűg, mely az ujugur-mongol írásból kiindulva jelbővítés útján igyekezett megszüntetni a többértelműséget, jelölte a hosszú magánhangzókat, kiváló forrást nyújtva így a mongol hangtörténet megismeréséhez, illetve általánosságban a nyugati mongol nyelv sajátosságait igyekezett jelölni.

Hasonló indíttatású törekvés volt 1905-ben a burját tudós láma Agvan Dorġiev és Cyben Žamcarano által Szentpéterváron megalkotott burját írás, mely az ujugur írás mellett az ojrát írást is alapul vette, és a burját nyelv sajátosságainak tükrözése mellett igyekezett kiküszöbölni a helyzeti allográfiát, tehát a betűknek egyforma alakjuk volt szó elején, szó belsejében és szóvégen.

A két fent említett eset közötti egyetlen különbség, hogy míg az ojrát vagy világos írást a mai napig is használják a kelet-turkesztáni ojrátok,

a burját írás néhány buddhista és világi mű Szentpéterváron való kinyomtatása után eltűnt.

A Szentpétervári Keleti Intézet régi mongol kéziratai és nyomatai között egy kisebb csoportot alkot az a 4 buddhista imaszöveg, a H 35, az F 81, a Q 1743 és a C 276, melyek érdekessége, hogy valamely orosz cárhoz vannak címezve, és rendszerint az illető uralkodó hosszú életéért szólnak. Ezt a négy szöveget, 2001-ben, egy az Orosz Akadémia Szentpétervári Részlegének Keleti Intézetében végrehajtott tanulmányút alkalmával sikerült megtekintennem és elolvasnom.

Ezek közül itt az IV RAN H 35-ös jelzetű szöveget szeretném bemutatni, melynek címe: *küčün-iyer kürdün-i orčigulugči tngri e^{en} boğda imperator qoyaduğar Aliğsandari qağan-u ölimi batudquyin [□]albaril nasun čog-yi nemegülügči kemegdekü orošiba::* azaz 'Erejevel a Tankereket megforgató, isteni szent uraság, II. Sándor császár lábának a megszilárdításáért szóló imát foglalja magába, melynek címe *Az élet erejét gyarapító.*' Az ok, amiért épp ezt a fanyomatot választottam, az, hogy egy olyan kevésbé ismert burját írásreform kísérlet jelenik meg benne, melynek egyelőre ez az egyetlen emléke.

Ez egy burját fanyomat, több példánya is megtalálható a pétervári gyűjteményben. Szerzője a kolofon szerint 'alsang Čoyirab. Az 1a. oldalon lapszemléli jel látható Egitujevskij Dacan. 3 lapból áll, melyek belső tükörrel vannak ellátva. A lapok kínai jelekkel vannak számozva a recto oldalak jobb oldalán, kivétel, az első lap, melynek rectóján a cím szerepel, így a számozás a verso oldalra került. Az 1b., 2a., 3a. oldalak bal oldalán keretben mongol számozás is található.

(2) A szöveg átírása:

[1a.] *küčün-iyer kürdün-i orčigulu-^j-či tngri e^{en} boğda imperator qoyaduğar Aliğsandari qağan-u ölimi batudquyin [□]albaril nasun čog-yi nemegülügči kemegdekü orošiba::* [1b.] [*nasun čog-yi nemegülügči nigen*] *öm suvsti : adalidqasi ügei ačitu ašida-yin degedü abural-un oron ükül ügei nasun-u čog-i öggügči čağlaši ügei nasutu ayuuši: usniš-a¹ bajiy-a sedkilčilen kürdütü terigüten: ülem[□]i burqad² ber nasun-u čog-i örösiy-e:: nigülesküi-yin mön činar-tu auğ-a küčün-iyer kürdün-i orčigulugči yeke ačitu šašin kiged amitan-u gağča kü saduva: tngri [□]ayağatu yeke qağan imperator qoyaduğar Aliğsandar³: tegün-ü bey-e nasun včir metü batu beki boltuğai:: degedü-yin qubilğan kümün-ü erketü nom-un*

¹ Az š jelölésekor a két pont baloldalon van.

² Nincs diakritikus jel!

³ A címben magas hangrendű gutturálissal szerepel.

qağan: amitan bükün-ü tusa-dur ağu⁴im yeke qan oron-a tümen galab kürtele ürgül⁵ilen sağu⁶u ke⁷iyedü [2a.] [nasun çoğ-yi nemegülügçi qoyar] alğasal ügei tusa ıırgalang-un amin-i barin ıokiy-a:: tegüs auğ-a küčün-ü mingğan sür genel-i badarğulan ülü ıokilduqu-yin bayildağan-ača ilağçi duvja bayi: omoğ-tan bükün-i: üldegel ügei nomoqadqağad: albatu qaručas⁴-iyan asuraqu⁵ nigülesküi-ber tedküğçi-yin ölimi batu boltuğai:: činadus-un dayisun-i daruqu qurča iri tegüsügsen meses-i dalayığsan tedüi ber yekerken erimşiğçi: olan toğatu üçüğüken qağad-i erke-degen kürbegülüğsen tngri e⁶en boğda: čambudib-un törölkiten amitan-u çoğ bolun ölimi batu boltuğai:: yeke dabalğatu buyan-i nigen-e quriyağsan ba bürün-ü itegel: teden-i bayasqağçi širegen-ü [2b.] degedü qatun Mariy-a: qan tayi⁶i kenis⁶ Alıgsandar-un amin nasun ağula metü batudcu iraqı yeke aldar naran saran metü gegeren geyküi boltuğai:: ünen-ü küčün-iyer ilağuşsan-u šašin nemen delgere⁶ü kümün-ü erketü yeke qağan-u bey-e nasun batudqu kiged erte çağ-un qağad-un sayin yosun šineyin sar-a metü örgö⁶in amitan bükün tegüs tegülder-ün çoğ-tur edlekü boltuğai:: qağurmağ ügei abural-un oron bükün-ü adistid kiged: ba bürin-ü ülem⁶i sanal masi çağan-u küčün-iyer: qarşılaqu nököčel bükün sayitur amurlı⁶u küsegen bükün türbel ügei bütükü boltuğai:: [3a.] [nasun çoğ-yi nemegülügçi ğurba] kemen küčün-iyer kürdün-i orčıgıluğçi tngri e⁶en boğda imperator qoyaduğar Alıgsandari qağan-u ölimi batudqu-yin ıalbaril nasun çoğ-yi nemegülügçi kemegdekü egün-i qağan ertini-yin ıüg-tü ülü ıokilduqu-yin nököčel üçüğüken tedüi boluşsan-dur šitü⁶ü ğegün Sebir-ün budhha-yin šašin-tan büğüde ber qağan-u ölimi batudqu-yin mörgül üiledkü-yin tula: tere ıüg-ün mkanbô blam-a-yin nerem⁶i-tü Galsang Čoyirab kemegdekü ber ıokiyın bičıgsen ene anu yeke qajan-u sayin ıokiyal ıüg bükün-e delgereküi-dür üile üiledügsen-ü šiltağan-dur bolqu boltuğai::

(3) A szöveg fordítása:

[1a.] Erejével a Tankeremet megforgató,⁷ isteni szent uraság, II. Sándor császár lábának a megszilárdításáért szóló imát foglalja magába, melynek címe *Az élet erejét gyarapító*.

⁴ qaručas = qaračus 'commo people' (Lessing 1982:932)

⁵ asura- = asara- 'to be compassionate; to take care' (Lessing 1982:56)

⁶ kenis < orosz knjaz 'fejedelem, herceg', vö.: burját xeniige (<orosz) 'fol'k., razg. kniga' (BurRS 1973:648a).

⁷ čakravartin azaz világbíró uralkodó.

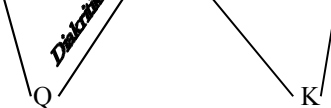
[1b.] ôm suvasti Összehasonlíthatatlanul jóságos, örökkévaló fenséges oltalom helye, a halhatatlan élet erejét adományozó mérhetetlen éltű Ayuusi, Usniša Bajiya⁸ kívánsága szerint, tankerekes buddhák, az élet fényességét megadni kegyeskedjete! Könyörület, hatalmas erejével a Tankereket megforgató, a jóságos vallás és az élőlények egyetlen szattvája, az Ég elrendeléséből uralkodó nagy király-császár, II. Sándor élete olyan szilárd legyen, mint egy gyémántjogar. A Legfelsőbb megtestesülése, az emberek felett uralkodó Tankirály, minden élőlény hasznára, hatalmas kán, trónodon tízezer kalpán keresztül folyamatosan ülve, bármikor [2a.] késelem nélkül, haszon és boldogság testedet megtartva cselekedj. Hatalmas erőd ezernyi tekintélyét és fényét felragyogtatva, az engedetlenek[kel szembeni] harc győzelmi zászlaja légy. A dölyföskéket maradéktalanul megszelídítő, a szolgáló alattvalóidat irgalommal és könyörülettel támogató lábaddal szilárd legyen. A külső ellenséget legyőző éles kardot csapásra lendítő, a sok-sok gögös és elbizakodott kisebb királyokat uralmába hajtó isteni szent uralkodó, a világ élőlényei életereje, lába szilárdan álljon. A nagyhullámszerű erényeket egybegyűjtő, mindenek oltalma, és az őket megörvendezettető [2b.] legfelsőbb trónus asszonya, Mariya és a trónörökös Sándor kezébe élete hegyhez hasonlatosan szilárd legyen, hírnevük Naphoz és Holdhoz hasonló fényességgel ragyogjon. Az igazság ereje által győzedelmes vallását gyarapítva terjesztő, az embereket hatalmában tartó nagy király élete erősödjön meg, és a régi idők királyainak hagyománya szerint, az újholdhoz hasonlóan kiteljesedve, a tökéletesség erejében uralkodjon. A hamisság nélküli oltalom helyének, mindenek áldásának, a mindenek gondolatának tiszta ereje által minden akadályt küzdjön le⁹, és amit csak kíván akadálytalanul teljesüljön!

[3a.] *Az élet dicsőségét gyarapító*-nak nevezett imában, mely az erejével a Tankereket megforgató, isteni szent uraság, II. Sándor császár lábának a megszilárdításáért szól, akkor bízunk, amikor drágakő királyunkat bármilyen kis bántalom éri. Hogy Kelet-Szibéria minden buddhistája ezt az imát mondhatta, e terület *mkanbô blam-a*-jának mondott *Galsang çoyirab*

⁸ *Usniša-viçaya* vagy más néven *Namgyelma/Namgyalma* (Tib. *gtsug-tor rnam-par rgyal-ma*) egy *vidam*, azaz tanvédő női istenség. Három arca van (sárga, fehér, kék), és nyolc karja. A bal oldalon lévő három kezében kötelet, íjat, nektárt tartalmazó vázát tart, a negyedik kezének mudrája elhárító. Jobb kezeiben Buddha ábrázolást, kettős jogart, és nyilat tart, míg a negyedik kezének kéztartása adományozó (ld. BŽB 1995:197; Cultem 1986:11, 67, 104 ábrák). Gyakran ábrázolják a hosszú élet két másik istenségével, a vörös testszínű Amitayussal, és a fehér Tárával.

⁹ Szó szerint megnyugtatta.

grafémák:

Az illető bujrját fanyomat, eltérően a klasszikus mongol helyesírástól, a kétpontos diakritikus jellel nem azt jelzi, hogy ott hátulképzett zöngés gutturális áll, hanem azt, hogy az illető gutturális zöngétlen, függetlenül attól, hogy milyen hangrendű az illető szó, tehát a /k/ fonéma mindkét allofonja mellett szerepel a kétpontos diakritikus jel.

Ezzel tehát egy további olvasati kétértelmőséget sikerült kiküszöbölniük e helyesírás megalkotóinak, hiszen így az írásképből nemcsak az derül ki, hogy az illető gutturális elől- vagy hátulképzett, hanem az is, hogy zöngés vagy zöngétlen, így a gutturálisok területén egyértelmőséget teremtett.

Ezt a következőképpen lehet ábrázolni:

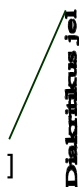
(5) A gutturálisok allofónjainak tükröződése a bujrát fanyomaton:

fonémák:

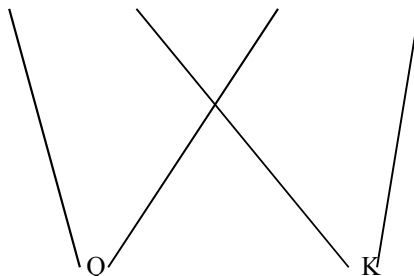
/k/

/g/

allofonok:

Grafémák:

Ez a típusú helyesírás, ha nem is egyedülálló, de igen ritka, valószínű, hogy az illető kolostor, amelyben írták, ezt képviselhette. A burját archívumok feltérképezése során valószínűleg több hasonló helyesírású nyomat illetve irat is elő fog kerülni. Az első oldal lapszéli jegyzetében található Egitüi Kolostor adata természetesen nyújt némi tájékoztatást arról, hogy hol kell keresni, azonban biztos fogódzópontot igazából az az adat nyújt, mely a szöveg kolofonjában található, miszerint a szöveget *Galsang čoyirab mkanbō blam-a* fogalmazta és írta le, hiszen a mkanbo lama igen magas buddhista tisztséget jelöl, így mindenképpen nyoma lesz a buddhista egyháztörténeti munkáiban.

A szövegen tükröződő helyesírás további jellemzői:

1. csak szókezdő helyzetben különbözteti meg a č-t és a □-t, szóközépi helyzetben nem, szemben a klasszikus mongol helyesírással, mely mindkét pozícióban megkülönbözteti őket;

2. a y-nek külön jele van szókezdő és szóközépi helyzetben is, szemben a korai klasszikus gyakorlattal, ahol a y nem volt megkülönböztetve a □-tól csak szóbelsejében;

3. továbbra is megmarad a dentálkonfúzióknak is nevezett kétértelműség a szókezdő *d* és *t* esetében, tehát akár *d*-t, akár *t*-t kell olvasni, mindenképpen *T*-t ír. Szó belsejében pedig mindig szóbelseji *D*-t ír, akár *d*-t, akár *t*-t kell olvasni, kivétel az az eset, amikor a dentális után mássalhangzó következik, mert ekkor szó belsejében is szó eleji *T*-t ír;

4. megkülönbözteti az *s*-t és az *š*-t, sőt ez a megkülönböztetés vonatkozik *i* előtti helyzetekre is. Ez azért is furcsa, mert a mongolban *si* hangkapcsolat nem létezik, csakis *ši*, ezért az *š* értéket nem kell külön diakritikus jellel jelölni;

5. szóvégi helyzetben használja az ujur *Z*-t *s* értékben, mely egyébként a preklasszikus korra, tehát a 13-17 század emlékeire jellemző;

6. szó elején, és szó belsejében magánhangzó előtt egyponthoz diakritikus jellel jelöli az *n*-t, melynek egyébként jóval több olvasata lenne lehetséges.

Mi lehetett az oka, hogy ez a típusú helyesírás, mely igen nagy mértékben megkönnyítette az olvasó dolgát, mégsem terjedt el? Véleményem szerint egyrészt az, hogy nem állt mögötte politikai erő, hiszen pl. az ojrát írás ennél bonyolultabb, mégis elterjedt, másrészt pedig az, hogy az író nem volt érdekelt abban, hogy az olvasó dolgát megkönnyítse, számára a kevesebb jel és az egyszerűség számított. Sajnálatos azonban, hogy e „takarékoság” miatt a gutturálisok egyértelmű jelölése sem honosodhatott meg a mongol helyesírásban.

A modern Mongólia egyik legnagyobb társadalom-megosztó kérdése az írásreform volt. Már a rendszerváltás előtt, és azóta több ízben is felvetődött Mongóliában, hogy esetleg visszatérnek a hagyományos ujur-mongol íráshoz (Grivelet 1995). Grivelet részletes képet ad arról a

helyzetről, hogy milyen okok miatt nem valósulhatott meg eddig ez a terv. Az okok kettősek. Egyrészt a kellő politikai támogatottság hiányzik, másrészt a mongol népben egyszerűen nincs hajlandóság áttérni a régi írásra a cirill írással szemben, mivel nehezebben olvasható mint a cirill.

Már 1970-ben újra megjelenik az ujjur-mongol írás az oktatásban, mint fakultatív tárgy, azonban a teljes rehabilitáció csak 1984-ben következhet be, amikor Cedenbal távozik az elnöki székéből. Új lendületet jelentettek az újbevezetés szempontjából az 1989-90 telén lezajlott demonstrációk, ugyanis a mongolok fontosnak érezték, hogy hangsúlyozzák függetlenségüket a szovjet kultúra befolyásától.¹⁰ Ettől a pillanattól fogva komoly lépések történtek az újbevezetés felé, parlamenti határozatot hoztak arról, hogy 1994-ben Mongólia visszaáll a régi írásra. Ehhez külső segítség is érkezett, mely főképp könyvek nyomtatásában illetve nyomtatási technikák megvásárlásához nyújtott támogatásban nyilvánult meg, pl. Japán 60000 példányban adott ki egy ujjur-mongol írásos szöveggönyvet, illetve 30000 példányban egy szótárt, mely a cirill írásos szavak ujjur-mongol írásos megfelelőit tartalmazta.

Legsikeresebben az iskolákban sikerült az újbevezetés, ahol a diákok csak a 4. osztálytól kezdtek cirill írást tanulni, gondot jelentett azonban, hogy a sajtó miatt a cirill írás 1994 után is megőrizte uralkodó szerepét, az iskolákban tanító tanárok nem lettek kellőképpen felkészítve, s a közvélemény-kutatások szerint a lakosságban nincs igény a régi írás újbóli bevezetésére.

Ez tulajdonképpen természetesnek mondható,¹¹ hiszen egy újonnan bevezetett írás mindig törést okozó tényező. A tanult emberek újra meg kell tanuljanak írni és olvasni, az új írás kizárólagos oktatásával viszont a fiatalok lesznek elvágvá a korábbi irodalomtól.

A rendelkezésre álló forrásokban igen kevés adat van arra vonatkozóan, hogy az írásreform egyszerűen újra-bevezetés lenne-e, vagy pedig módosításokat is tartalmazna-e, azaz helyesírását hozzáigazítanák-e a modern mongol igényeihez.

Ahhoz, hogy ez egy nap valóban bekövetkezzen, a mongol írás újbevezetőinek két elvet kell figyelembe vevyenek.

1. Az egyik a hatásosság elve, azaz az ábécé pontosan kell tükrözze a fonológiai rendszert, jelölnie kell az összes fonémát, és csak a fonémákat kell jelölnie. Ez megkönnyítheti az írástudás elérését, illetve megnövelheti az új írás társadalmi elfogadottságát.

2. A másik elv, amit figyelembe kell venni, az az uniformitás.

¹⁰ Az írásreform itt különlegesen fontos szerephez jut, ugyanis 1945-ben szintén egy írásreform, a cirill írás bevezetése jelentette a hagyományos és feudális világgal való szakítást.

¹¹ Hasonló gondokkal néz szembe a volt Szovjetunió szinte összes török nyelvű népe (részletesen ld. Seegmiller – Balm)

Mivel a mai Mongóliában számos mongol nyelvet és nyelvjárást beszélnek, a nyelvjárások közötti különbségeket bizonyos mértékben figyelmen kívül kell hagyni. Ennek előnye, hogy az írás kommunikációs lehetőséget teremt különböző dialektusok illetve nyelvek között. Az ujgur-mongol írás nem tükrözi a mai khalkha nyelvállapotot, amely nyelvet ma Mongóliában legtöbbször használják, ezért az egyén számára a régi írás újrabevetetésének előnye minimális.

A hatásosság és az uniformitás egymásnak ellentmondó elvek, ezért egy új írás bevezetésekor mindkettőt figyelembe véve, kettejük kompromisszumon alapuló elegye kell kialakuljon.

Amennyiben egy nap ez valóban bekövetkezne, szerencsés lenne, ha a „régijúj” helyesírás megalkotói a gutturálisok jelölésének fent vázolt módját figyelembe vennék, ugyanis ez sem kevésbé mongol, ráadásul jóval praktikusabb, mint a hagyományos klasszikus. Hasonló szabályok bevezetése a többi kétértelműség területén pedig megnövelhetné a mongol írásreform társadalmi elfogadottságát.

Irodalom

- BurRS = Čeremisov, K.M. (Ed.) (1973): *Burjaad-orod slovar'. Burjatsko-russkij slovar'*. Moskva.
- BŽB = *Buddijskaja živopis' Burjatii iz Fondov Muzeja Istorii Burjatii im. M. N. Hangelova*. (1995): Ulan-Ude.
- Cultem, N. (1986): *Mongol'skaja nacional'naja živopis' „Mongol zurag”*. Ulan-Bator.
- Grivelet, S.: (1995) Reintroducing the Uighur-Mongolian script in Mongolia today. *Mongolian Studies* 18: 49–60.
- GWM = Poppe, N. (1954): *Grammar of Written Mongolian*. Wiesbaden.
- Kara, D. (1972) *Knigi mongol'skich kočevnikov. Sem' vekov mongol'skoj pis'mennosti*. Moskva.
- Lessing, F. D. (1982): *Mongolian-English Dictionary*. Bloomington.
- Sazykin, A. G. (2001): *Katalog mongol'skih rukopisej i ksilografov Instituta Vostokovedenija Rossijskoj Akademii Nauk*. 1–2.
- Seegmiller, S. – Balim, Ç. (1998): Alphabets for the Turkic languages: Past, present, and future. In: *The Mainz Meeting. Proceedings of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics August 3-6, 1994*. Wiesbaden: 627–646.